

ХУАН ДЪХАЙ ♦ СЯН ДЗИН ♦ ДЖАН ДИНХАО

ИЛЮСТРОВАНИ МИТОВЕ И ЛЕГЕНДИ НА КИТАЙ

ЕПОХА НА ХАОС И ГЕРОИ

Превод от английски
Евелина Хайн

София, 2020

На корицата

**Бронзова колесница и конски впряг от гробница №2
в мавзолея на император Цин Шъхуан**

(вж. с. 102–103)

Осмият месец, рисунка от албума Дванайсетте месеца в картини

(вж. с. 138)

На форзаците

Свитък: Стоте птици се явяват по заповед при Феникса (детайли)

(вж. с. 19–23)

ENGLISH EDITION: ILLUSTRATED MYTHS AND LEGENDS OF CHINA
by HUANG Dehai, XIANG Jing & ZHANG Dinghao

© Shanghai Press & Publishing Development Co., Ltd., 2018

All rights reserved.

© Издателство „Изток-Запад“, 2020

Всички права на български език запазени. Нито една част от тази книга не може да бъде възпроизвеждана или предавана под каквато и да е форма и по какъвто и да било начин без изричното съгласие на „Изток-Запад“.

© Евелина Хайн, превод от английски, 2020

© Деница Трифонова, оформление на корицата, 2020

ISBN 978-619-01-0727-9

СЪДЪРЖАНИЕ

Предговор	7
Балада за Началото	11
Поява от Хаоса	13
Как Нюа създаде човеците	17
Хармония, създадена в Небесата	24
Как бил поправен небосводът	29
Кунлун – свещената планина	35
Дзиенму – дървото стълба към Небето	45
Как Земята и Небето били разделени	49
Жилища гнезда	53
Как били създадени Осемте триграми	55
Наблюдение на небесните знаци и съставяне на календара	61
Благодатните дракон и феникс	69
Шъннун – Властелина на огъня	77
Добиване на огън чрез търкане на дърво	86
Пазарът по пладне	89
Дъщерята на Властелина на огъня	91
Яодзи от Ушан	96
Птичката Дзинуей пълни океана	100
Как Жълтия император построил колесницата	102
Лейдзу учи хората да тъкат	104
Как Цан Дзие създаде писмеността	111
Как Линлун създаде музиката	114
Великата война срещу Чъйоу	118
Светът на Яо и Шун	125
Как стрелецът Хоуи разгромил четирите зли чудовища	129
Как стрелецът Хоуи поразил слънцата с лък и стрели	131

СЪДЪРЖАНИЕ

Как Чань отлетяла на Луната	135
Богун е натоварен с мисия	140
Кражбата на живата пръст	143
Как духът на Богун се отправил на запад	147
В търсене на пътя към Вълшебната планина Линшан	152
Как се появил Великият Ю	155
По думите на Великия Ю (I)	155
По думите на Великия Ю (II):	
Планини, реки и поля	157
По думите на Великия Ю (III):	
Прокарване на път сред планините	158
По думите на Великия Ю (IV):	
Народът на Ся	160
По думите на Великия Ю (V):	
Укротяване на потопа и разстилане на пръстта	163
По думите на Великия Ю (VI):	
Както боговете биха пожелали	166
По думите на Великия Ю (VII):	
Заклеймяване на нападателните войни и изработване на деветте ритуални триножника	169
Епилог	173
Хронология на китайските династии	174
За авторите	172

◀ Съд за алкохол (дзун) с инкрустирани мотиви златни облаци

Династия Хан (206 г.пр.Хр.–220 г.)
Дворцов музей, Тайпе

Всички божества, Буда, както и митичните зверове можели с помощта на вълшебни облаци да се възкачват на небето и да се реят във вселенските пространства. Облачният мотив, символизиращ небесни вълшебства, става много разпространена декорация по времето на династия Хан. Внимателно подредените облаци запълват цялото декоративно пространство върху съда, като сякаш въличат наблюдателя в неясните пространства на някаква загадъчна илюзия, подхранваща безкрайни фантазии.

ПРЕДГОВОР

ДАЛЕЧНА ФОРМА НА ОСЪЗНАТОСТ

Китайската митология съдържа множество важни разклонения, изиграли роля в образованието както на семейството, така и на нацията и превърнали група хора от лоното на природата в цивилизована общност със съзнание за собствена идентичност. Навсякъде са възхвалявани добродетелите и делата на митични герои, като Пангу, Нюа, Фуси, Шъннун – Повелителя на огъня и Великия Ю. Моралният образец, зададен от тях, присъства неизменно в самата душа на китайците и предава от поколение на поколение цялостен духовен модел на китайската нация.

Науката се е развивала, но през всички векове, отминали откакто разумът е започнал да доминира в света, някои неща са оцелели въпреки всички усилия да бъдат премахнати и това може би се дължи на определена тяхна устойчивост. Така например митът и легендата не са изчезнали безследно от модерния свят, а процъфтяват и се разпростират в областта на литературата и изкуството. Митът и легендата не са някакви отживелици от древното минало, а далечна за нас форма на осъзнатост, с която все пак сме тясно свързани.

В китайската митология няма дори една история, която да е непозната за нас. Всички те са скътани в дълбините на света, в който живеем днес. Те съществуват в прости и категорични форми, биват предавани от уста на уста, развиват се и се умножават. Предците ни са се появили от хаоса, скитали са се на групи в търсене на храна и на подходящи за обитаване места, преследвали са диви зверове, влизали са в битки с тях и са се спасявали от ноктите и зъбите им. Те напусkali селищата си, предпазливо пресичали реки, изкачвали планински върхове и изследвали четирите краища на земята. Те проправяли пътя си през гъсти гори и достигали до открити равнини. Наслаждавали се на топлината на слънцето, на звука от дъжда и водите и преживявали мразовити зими сред сняг и лед. С времето техните крайници се приспособявали все повече към околната среда, умовете им ставали все по-пъргави, а сърцата им се изпълвали с любов и омраза. От отделни индивиди те се обединявали в групи, създавали градове, държави и образували народи, в чието съществуване се редували войни и времена на мир и покой. Бедността отстъпвала пред богатството,

◀ Стенопис от западния склон на пещера №249 в комплекса Могао (детайл)

Династия Западна Уей (535–556)

Дунхуан, Академия Дунхуан, провинция Гансу

Фънбо и Повелителят на дъжда са божествата на вятъра и на дъжда в китайската митология. Стенописът изобразява цар Асура в средата, с четири очи и четири ръце, стоящ на сред океан с вдигнати нагоре ръце, в които държи Слънцето и Луната, а под краката му е морето. Над главата му са изобразени планината Сумеру и небесният палат на Даоли с полуоткрехнати порти. Фънбо и Повелителя на дъжда, заедно с други фигури, стоят вляво от цар Асура (вж. изображението на с. 120). Цялата картина внушава усещането за редуване на светкавици и гръмотевици сред бурен вятър и проливен дъжд.

но макар в един момент материалните потребности да били задоволени, останала необходимостта от усъвършенстване на ума и духа, а също така останали въпросите за Доброто и Злото, за алчността и желанията, за наградите и наказанията. Така всеки аспект и елемент от културата бил съхранен под формата на някакво повествование.

Всяко поколение възсъздава изначалните митове и легенди, опирайки се на драматичните промени на своето собствено време, и по този начин запазва жизнеността на легендарните разкази. „Вътрешният, скритият смисъл“ на даден мит се съдържа в процеса на раждане и възраждане с неговата тенденция към съвършенство на формата, който протича непрекъснато в изследването на митовете. Да кажем, в епоха, когато узурпирането на властта е обичайно обществено явление, преразказаните легенди съдържат в себе си нещо ново, нещо допълнително. Така например, колкото повече хората били в състояние да се изкачат по „дървото стълба към Небесата Дзиенму“, да съзрат небесните красоти и да чуят историите на боговете, толкова повече те се изпълвали със завист и с очакване някой ден сами да се превърнат в богове. Близостта обаче поражда незачитане. Хората започнали да смятат, че боговете не притежават никакви особени качества и така постепенно станали самонадеяни и непочтителни. Това неизбежно довело до последвалото разделяне на Земята от Небето като наказание. Новите варианти на тези истории, създавани от следващите поколения (а дори и драстичните им пренаписвания), са част от процеса на постоянно пресъздаване на древните разкази. По този начин се добавят нови смисли и форми и в резултат на това привидно отдалечените във времето митове запазват неизменната си жизненост.

Гръцките богове не са стояли на Олимп в очакване да бъдат открити там при разкопки или случайно изровени от забравата, подобно на заровен в земята артефакт или на потънал кораб. Генеалогията на тези богове се установява с помощта на поетите Омир и Хезиод, също както с помощта на Вергилий и Овидий римляните научават за изворите на собствената си митология. Можем да предположим, че западната култура на древните гърци и на римляните дава впечатляващ израз на детството на човешкото общество. Въпреки това разбирането на западния чита-

▲ *Хайка в планината (детайл)*

Династия Сун (960–1279), анонимен автор;
черен и цвятен туш върху коприна
Височина 53,3 см; дължина 533 см
Музей на императорския дворец (Забраненият граг), Пекин

Още с появата на митовите в праисторическо време изображенията на духове (*дзин*) и чудовища (*гуай*) са оказвали огромно въздействие върху човешкото съзнание и постепенно са стигнали дотам да бъдат възприемани като най-добрите обяснения към разкази, както е например с илюстрациите в „Каталог на планините и моретата“ („Шанхайдзин“). Картината „Хайка в планината“ е добър образец на този жанр. Изобразени са небесни воини начело с генералите си, които претърсват дебрите на планината за демони и чудовища. Последните са представени в облика на диви зверове или в изначалния си свръхестествен образ, или дори преобразени като жени, панически бягащи от преследвачите си.

тел за древната китайска култура обичайно не стига по-далеч от Конфуций и Лаодзъ. Анализи, които почиват на паралелното съществуване на световните култури, предполагат, че епохата на Конфуций и Лаодзъ съответства на периода, през който древногръцката философия изживява възхода си. Времето, когато Лаодзъ умира, е приблизително времето, когато се ражда Сократ, а от смъртта на Конфуций то е отделено с по-малко от десет години. Всъщност равностойната на западната и противоположната по географско разположение култура на Китай включва също толкова богата митологична традиция, захранвала въображението и чувството за душевно благоденствие на поколения. С помощта на текст, съчетан с изображения, настоящата книга се стреми да представи сбито, но живо описание на тези далечни и древни истории.

Съставянето на книгата спечели много от изследванията в областта на митологията на цяло едно предишно поколение учени. Бихме искали да изразим признателността си към г-н Джао Чанпин за работата му по изучаване на китайските митове за сътворението, а също така към него и към съавторите му г-н Луо Юмин и г-н Уан Юнхао за техния труд „Записи на китайски митове за сътворението“, който стана важен източник на информация при съставянето на настоящата книга.

БАЛАДА ЗА НАЧАЛОТО

*В началото на началата бил Хаосът,
без писмена и ясни образи.*

*Когато Земята и Небето се разделили,
прокънтели песните на героите.*

*Насред четирите морета
се носели духове и демони безчет.*

*Мириади легенди
чествали вселената.*

*Веднъж установени деветте земи,
родила се култура там.*

*Легендите за царството в средата
се нароили отвъд брой и чет.*

ПОЯВАТА ОТ ХАОСА

В началото Небето и Земята съществували в Хаос и всичко било покрито от пълен мрак. В безкрайната тъмна пустота имало огромно черно яйце. Първичната същност, наречена Пангу, нараствала в този хаос тихо и несмуцавана от нищо, безмълвна като семе, което набъбва, преди да покълне.

Така изминали осемнайсет хиляди години. После първичната същност се разтресла от могъщи конвулсии, Хаосът сякаш се сепнал и не щеш ли, върху яйцето бавно се появили пукнатини. В началото били само няколко съвсем тънки процепа, които се разпрострирали по повърхността на яйцето съвсем бавно. След незнайно колко време се появила лека вибрация, пукнатините започнали да се уголемяват все по-бързо, а първоначално лекият звук от разпукването им ставал все по-силен и оглушителен. После почти мигновено Хаосът се разделил надве, леките и ясни частици от него бавно се издигнали нагоре и образували Небето, а тежките и мътни частици постепенно се утаили надолу и образували Земята. В съ-

щото време, досущ като пиленце, кълвящо черупката на яйцето, от което се излюпва, Пангу се разбудил от дрямката си и лекичко се протегнал. Сякаш да избегнат протягането му, Небето и Земята рязко се раздалечили и Небето се издигнало много високо, а Земята се спуснала много ниско.

Пробудилият се Пангу бил сякаш свързан ведно с Небето и Земята и растял заедно с тях. Всеки ден Небето се издигало с една мяра, Земята ставала по-плътна и дебела с една мяра, а Пангу също пораствал с тъкмо толкова. Най-чудното било, че докато Небето ставало все по-светло и ярко, а Земята ставала все по-плътна и солидна, Пангу се променял деветкратно всеки ден: ту се реел свободно като облак, ту тътнел като гръмотевица, ту израствал на височина като планински връх, ту пък се разпростирал като река, ту бил плътен като глина, ту лек и ефирен като стръкчета трева и върхарите на дърво, ту блестял като звездите, ту пък сияел като скъпоценен камък, друг път пък пълзял като насекомо... мъдър дух, надминаващ с неизмеримите си

◀ На с. 10–11

◀ *Пангу разделя Небето и Земята*

2017 г.

Фън Юен (р. 1952 г.)

разноцветен туш

Височина 308 см; широчина 198 см

Митът разказва, че когато Пангу се разбудил в непрогледната тъмнина, той започнал да расте с всеки изминал ден и с всяка изминала нощ и се издигал между Небето и Земята, като ежедневно многократно се преобразявал. С всеки изминал ден Небето се издигало с една мяра, Земята ставала по-плътна и дебела с една мяра, а Пангу също пораствал с тъкмо толкова... Така изминали осемнайсет хиляди години, Небето достигнало пределната си височина, а Земята достигнала пределната си дебелина. Пангу пораснал заедно с тях и се превърнал във великан с нозе върху земята и глава, опряна в небесата.

Четирима безсмъртни вълшебници отправят благопожелания за рожден ден (детайл)

Династия Мин (1368–1644)

Шан Си (гати на раждане и смърт – неизвестни)

туш и цветен пигмент върху коприна

Височина 98,3 см; широчина 143,8 см

Дворцов музей, Таїпе

Четирима безсмъртни вълшебници пресичат морето, носейки се по морските вълни и с погледи, отправени нагоре към божеството на дълголетие – Стареца от южния полюс, който лети в небесата на гърба на жерав. Изображението се възприема като носещо добър късмет и дава израз на често срещания мотив „отправяне на благопожелания по случай рожден ден“, като същевременно символизира надеждите и молитвите за дълъг живот на хората в Древен Китай. Картината се отличава с фин рисунък на четката (*бимо*), изразителност на фигурите и енергични линии.

преображения неизменно променящите се Небе и Земя.

Така изминали още осемнайсет хиляди години, Небето се издигало все повече и повече, а Земята ставала все по-плътна и по-дебела, а между тях стоял великанът Пангу и крепял Небето. Разстоянието между Небето и Земята е деветдесет хиляди *ли* [едно *ли* е равно на петстотин метра] и тъкмо това бил ръстът на Пангу, а обиколката на снагата му била необятна. В един момент, както стоял изправен между Небето и Земята, Пангу усетил умора и лекичко отпуснал рамене. Небето и Земята се разтресли, Земята се издигнала нагоре, Небето се схлупило надолу

и изглеждало сякаш те щели отново да се съединят. Пангу отново се изправил и застанал в цял ръст между Небето и Земята. Когато трусът затихнал, Небето останало наклонено, а Земята била покрита с неравности – планини и долини. Изплашен, че Небето ще продължи да се накланя надолу, Пангу още веднъж събрал сили и струпал две огромни планини като подпори между Земята и Небето. Пангу бил единственото живо същество между Земята и Небето и когато бил радостен, Небето сияело, а когато се намръщел, то притъмнявало. Понякога той отварял широко очите си и тогава проблясвали светкавици, а понякога ликовал с пълно гърло и

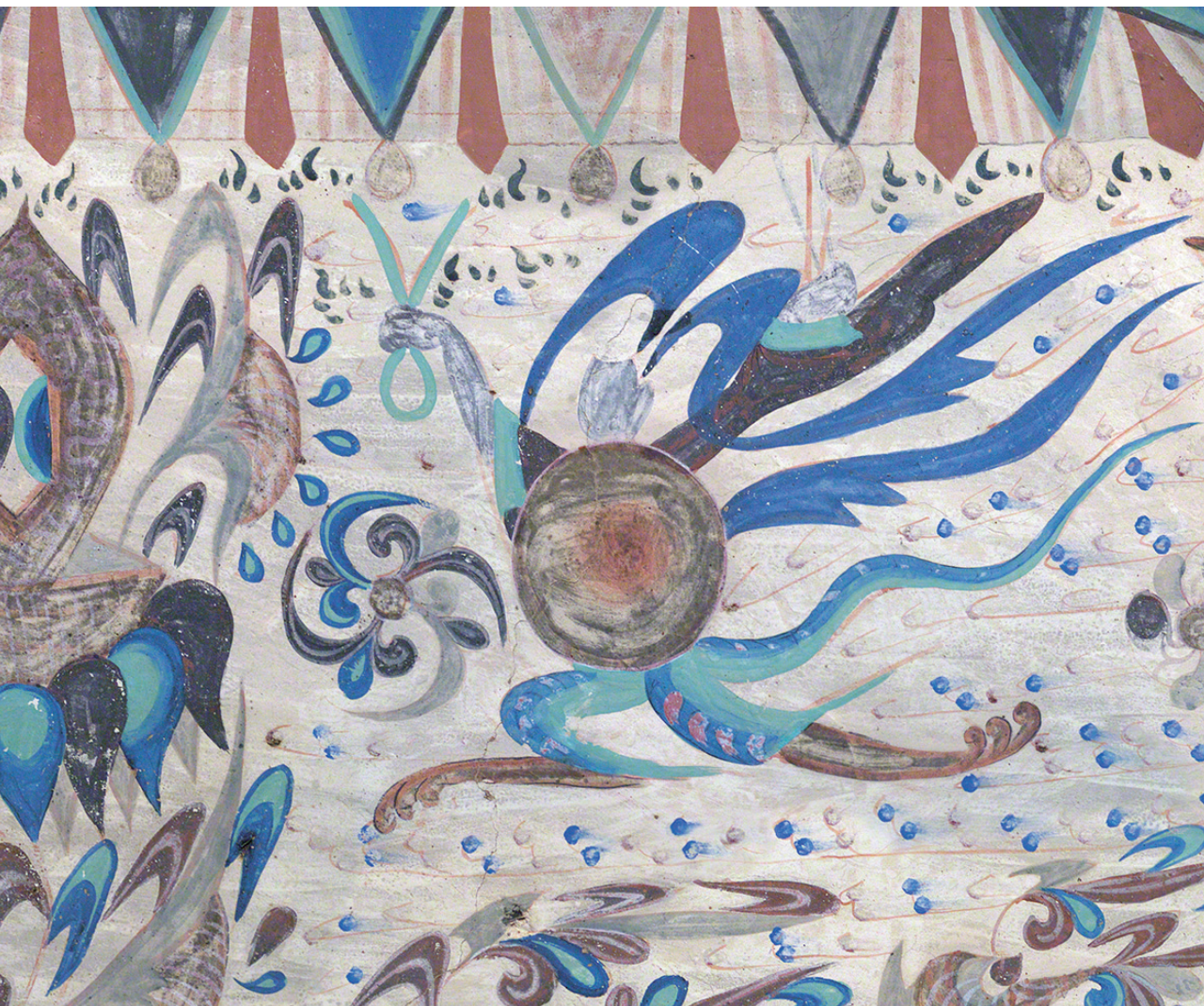

гласът му се превръщал в гръмотевици. От време на време Пангу ставал вир-вода от пот и небесата се изпъвали с дъжд; понякога въздъхвал дълбоко и дъхът му раждал ветровете, а когато, обзет от самота, заридавал, слъзите му давали начало на реки и потоци. Имало и време, когато Пангу сънувал, че се е преобразил в огромен дракон, който лудувал в безкрая между Земята и Небето и отлитал все по-нависоко натам, където ярката синева на Небето се сменяла от мътен сив безкрай, и още по-нависоко към просторите, където цветовете се променяли безспир. В такива моменти Пангу винаги се пробуждал, удивен от сънищата си. Елементите Ин и Ян на свет-

▼ **Стенопис от източния склон на пещера №285 в скалния комплекс Могао (детайл)**

Династия Западна Уей
Дунхуан
Академия Дунхуан, провинция Гансу

Нюа всмуква есенциалното от вече подземната жизнена сила на Пангу и постепенно приема физическа форма. Тук тя е едно от двете божества, изобразени от двете страни на въздушна перла в центъра на стенописа, украсяващ пещерния таван. И двете божества имат човешки глави и змийски тела. Коремът на всяко от тях е изрисуван като червен диск. Божествата носят одежди с дълги ръкави, на главите си имат дълги воали, а в ръцете си държат линеал, дърводелски ъгъл и писалка. Около двете фигури се виждат мотиви с облаци и цветя.

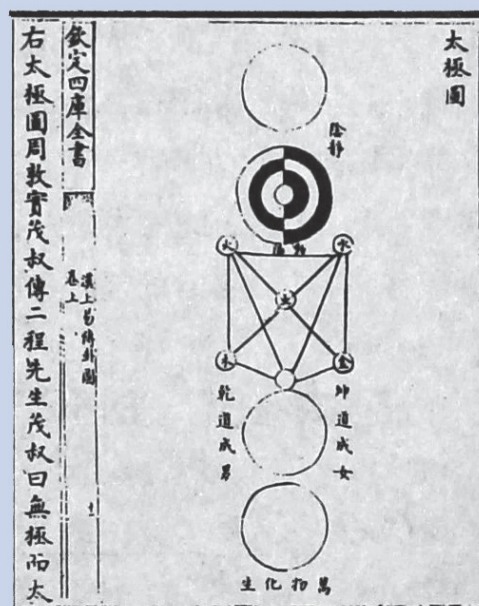

лината и мрака се редували и заменяли един друг и така изминали още безброй векове. Дори Пангу, стар като самата древност, остарял и се прегърбил. По това време, за щастие, Небето и Земята вече били относително стабилни и даже Пангу да се навеждал малко, те само потрепервали, но оставали на места си. Накрая тялото на Пангу се разчленило, като всяка част постепенно се отделяла от останалите. Жизнените сили на Пангу проникнали дълбоко в земята, лявото му око се превърнало в Слънцето, дясното – в Луната, а от косата и брадата му се появили звездите. Ръцете, краката и торсът му се превърнали в четирите отпавни точки на компаса и в знаменитите планини в петте посоки. Кръвта му дала началото на реките, мускулите и вените му се разпростряли като пътища, а месата и тлъстините му се превърнали в тучни поля. Зъбите и костите на Пангу се превърнали в злато и скали, кожата му с косъмчетата по нея станала на треви и дървета, а костният му мозък се преобразувал в перли и нефрит. Малко по малко изтъляващото тяло на Пангу се сляло със земята и всяка земна форма приела по нещо от неговата първична същност и започнала да нараства със същата енергия, както когато той стоял изправен между Земята и Небето и сам преживял раждането, остаряването, болестта и смъртта.

След много, много време вече подземната жизнена сила на Пангу постепенно започнала да нараства и да се оформя, като всмукала в себе си и есенцията на Небето и Земята. Изпод земята се подала глава, най-напред само темето, а после цялата и това била огромна човешка глава. Първо тя се извърещала напред-назад слепешката, но после, след като привикнала към светлината на слънцето, огромната глава бавно се завъртяла във всички посоки с широко отворени очи и заразглеждала всичко около себе си. Веднага след това едно много дълго тяло се измъкнало от земните недра и пръстта около него се срутила в отворилата се пропаст. После внезапно нещо се издигнало във въздуха и започнало да кръжи и това било тялото на огромна змия!

Ин и Ян

Древните китайци, наблюдавайки противоположните, но взаимосвързани природни явления и обекти, като небето и земята, слънцето и луната, нощта и деня, горещината и студа, мъжа и жената, горното и долното, ги поставили в две категории на свързани противоположности Ин (мрак) и Ян (светлина). Хората в Древен Китай прилагали този принцип за двойствената природа на промяната, за да обяснят движението и измененията в материалния свят.

▲ Заглавна страница на съчинението „Космологична схема на Великия предел“

„Космологична схема на Великия предел“ е съчинение на философа Джоу Дуни (1017–1073) от династия Сун. Целият текст се състои от само 249 йероглифа. Вдъхновен от раздела „Сицъ“ в „Книга на промените“, Джоу Дуни бил убеден, че вселената е възникнала от Великия предел (*тайдзи*) и че човекът, заедно с всички живи същества, е плод на взаимодействието между енергиите Ин и Ян и Петте първоелемента – Вода, Огън, Дърво, Метал и Земя. Петте първоелемента намират единението си в Ин и Ян, а Ин и Ян стават едно във Великия предел.